

Grundtvig-myten og forskningen

Vartovbogen 1987 og 1988. Redigeret af Asta Paulsen, Jørgen Kristensen og E. Jakob Petersen. Kirkeligt Samfunds Forlag, København 1987 og 1988.

Vartovbogen begyndte at udkomme samme år som Grundtvig-Selskabet stiftedes. 1. årgang af Grundtvig-Studier udkom året efter, 1948. De to årbøger har nu fulgtes ad i 40 år. De har ikke samme formål, idet Grundtvig-Studier ligesom Grundtvig-Selskabet søger at fremme studiet af Grundtvigs forfatterskab og hans stilling i åndslivet i og uden for Danmark, medens Vartovbogen ligesom Kirkeligt Samfund »arbejder folkeligt for alsidig oplysning og åben debat,« som det hedder på bagsiden af titelbladet, men ud fra Grundtvigs kirkelige og folkelige tanker. Altså et langt bredere sigte end i Grundtvig-Selskabet og Grundtvig-Studier, men i god forståelse med Grundtvig-Selskabets sigte.

Når vi anmelder Vartovbogen her, er hensigten derfor hovedsagelig at gøre opmærksom på artikler, der direkte eller indirekte vedkommer Grundtvig-forskningen og forskningen af Grundtvigs virkninger og eftervirkninger. 1987-årgangen viser således, hvordan Grundtvigs opfattelse af historien – langtfra at være forældet – stadig lader sig anvende på den historiske situation i vor tid, mens 1988-årgangen drejer sig om forholdet mellem historie og myte – et forhold, som Grundtvig selv havde svært ved at få afklaret. Det viser sig i Vartovbogen, at det også kan være vanskeligt i dag.

Grundtvig-forskningen drejer sig om den *virkelige* Grundtvig. Men det indtryk, Grundtvig gjorde – både i sin samtid og i eftertiden – var på mange måder et andet end det, han havde tilsigtet. Den historiske virkelighed blev meget forskellig fra de syner, Grundtvig havde og udtrykte i sin digtning, og de planer, han udkastede i sine prosaskrifter. Vartovbogen handler mest om eftertidens virkelighed. Således f.eks. en artikel af højskolelærer *Ole Vind* om Grundtvigkenderen og historikeren Holger Begtrup's betragtninger over højskolen fra 1933. Umiddelbart efter denne artikel er anbragt en skildring af Grundtvigs vej til Vartov, skrevet af *Johs. H. Christensen*, der kalder sin artikel »En reportage«. Den indeholder imidlertid intet nyt synspunkt, men til gengæld en smuk fortolkning af digtet Nytaarsaften fra 1838 (»Hvad kvidrer I om, I Spurve gra! Saa sent i Kongens Have?«), et karakteristisk eksempel paa Grundtvigs ukuelige tro og de visioner, den gav ham. Er det muligt at fastholde denne tro i dag?

Sognepræst *Jens Brun* spørger direkte i 1987-årgangen: »Hvem tør sige, at Gud styrer historiens gang?« – som Grundtvig gjorde. Svaret i Jens Bruns artikel er: »Enten må vi forkynde Gud som et almægtigt forsyn, der iværksætter *alt*, hvad der sker... eller også må talen om Gud blive et fromt bedrag: Vi taler i virkeligheden kun om vores egen kærlighed, vores egen retfærdighed.«

Andre forfattere har også haft syner og udkastet planer, som dels blev virkeliggjort og dels totalt forandret af virkeligheden. Det gælder Martin Andersen Nexø, hvis roman om arbejderen Pelle – som han kaldte »Erobreren« – ikke blot blev verdenskendt, men også en vision af fremtiden for arbejdere over hele verden. Højskolelærer *Henrik Yde* har i 1987-årgangen offentliggjort et udkast til romanens slutning, hvis sidste ord lyder:

»Mangen Lærd og Videnskabsmand som maa siges at have Personligheden i Orden for saa vidt, gør Hoveriarbejde for Kapitalen uden at ane det – og sætter en Ære i at indskrænke sine Fornødenheder til det mindst mulige. For at der kan blive des mere til Masserne – skulde man tro. Tiden vi vise hvad I formaar.«

Det er »Bibliotekaren«, der siger sådan på sit dødsleje til Pelle, som er blevet højskoleforstander. Sådan var altså Nexøs oprindelige vision, inspireret af Grundtvig.

Ja, virkeligheden har formet sig anderledes end visionerne, både Grundtvigs og Nexøs. Og de to digtere bøjede sig for den historiske virkelighed, begge to. Men visionerne hører med til billedet af den virkelige Grundtvig såvel som af den virkelige Nexø.

Sognepræst *Anna Bojsen-Møller* er en af udgiverne af bogen »Men størst er kærligheden«, der har vakt stor opsigt ved den skarpe kritik, den indeholder af Grundtvig og grundtvigianerne. Det er et meget omfattende udvalg af de erindringer, Eline Boisen, en norsk kvinde, der blev gift med præsten F. E. Boisen, der var i familie med Grundtvig, har efterladt sig. Hendes tipoldebarn forsøger i Vartovbogen 1987 at rette op på det meget ensidige billede, bogen giver – og som bl.a. skyldes, at Eline Boisen var vokset op med et pietistisk kristendoms-syn, og at hun nedskrev sine erindringer, når hun følte sig deprimeret. Artiklen viser, at Eline Boisen også kunne modtage positive indtryk af Grundtvig, men at hun var meget kritisk over for grundtvigianismen. Hun kalder ligefrem de grundtvigske patriarker for »abekatte«. Anna Bojsen-Møller mener, at denne første generation af grundtvigianere sagtens kan holde til denne kritik, ja endog at de kan vinde ved det: »de rene skære grundtvigske glansbilledfigurer kan ingen lære noget af.« Og hun slutter sin artikel med at sige, at den omstændighed, at Grundtvig og hans tilhængere »ikke var foregangsmænd på alle områder, er i sig selv vigtig at konstatere. For myten om dem siger noget andet.« – Hendes nabopræst – *Helge Baden Nielsen* – fortæller i den følgende artikel om, hvordan Grundtvig igen er ved at få betydning i Norge. Som et alternativ til pietismen.

Men den mest direkte betydning for Grundtvigforskningen har *Kaj Thanings* artikel »Fra Grundtvigs sidste hjem«.

Grundtvig var en omstridt mand. Men det kan ikke være hensigten med Grundtvig-forskningen at fortsætte striden for og imod Grundtvig. Hensigten må være at konstatere, hvad Grundtvig faktisk har skrevet, sagt og gjort, hvilke ændringer hans menneskesyn og kristendomssyn faktisk har undergået i løbet af

hans lange liv, og hvorvidt den indflydelse, han efterhånden fik – især efter hans første kones død – virkede tilbage på Grundtvig selv.

Det er naturligt nok, at Grundtvigs tilhængere og venner i mange henseender var forskellige fra ham. Hans tanker adskilte sig så væsentligt fra samtidens hele tænkemåde, at misforståelser var uundgåelige og kompromis'er blev nødvendige. Det var ikke Grundtvigs hensigt at pånøde samtiden sin bestemte tro. Den »mosaisk-christelige Anskuelse af Menneskelivet i alle dets Retninger og alle dets Yttringer« var for ham stadig »den eneste guddommelig sande og eviggjældende«, men heller ikke den kunne han jo påtvinge nogen. Det ville han heller ikke.

Huslivet ændrede sig for ham, da *Lise Blicher* døde – som da de blev gift – og da han, samme år som hun døde, giftede sig med fru *Marie Toft*. Det var svært for ham overhovedet at forstå virkeligheden, da hun knap tre år efter var død. Vi kan i Vartovbogen 1987 læse, at »de besøgende klagede over uorden og manglende hygge i hans hjem« (i Larslejstræde). Kaj Thaning fortæller os, at fru *Asta Reedt*z (der var født komtesse Frijs, men nu var enke efter en godsejer, der havde været udenrigsminister) ligefrem tilbød at føre hus for ham, men at Grundtvig »så foreslog, at de skulde gifte sig.« At hun svarede ja ændrede naturligvis hele hans dagligliv. (Hans følelser ved den forlovelse kan man læse ud af digtet *Længsel*, trykt i »Budstikken«, Grundtvigs Sang-Værk V s. 176). Efter i knap fire år at have været enkemand blev han nu atter lykkelig gift og fik en datter, der først døde i 1939.

Det er livet i dette hus, Kaj Thaning beskriver ved hjælp af en brevveksling mellem fru Asta og hendes nære veninde *Caroline Larsen* (senere gift Brummer), som i nogle perioder var i Grundtvigs hjem, både som lærerinde for børnene og som husven. (Hjemmet lå først på Gammel Kongevej, siden på Strandvejen). Denne artikel er altså bygget på en førstehåndskilde til huslivet i Grundtvigs sidste hjem. Det var dette hjem, man fik indtryk af, når man besøgte den virkelig gamle Grundtvig.

Hans børn af 1. ægteskab betragtede ham, som det ses af deres breve, allerede ved deres mors død som gammel. Der er måske ingen grund til at undre sig over, at hans ældste søn aldrig nævnede sin far for sine børn – han var blevet ham helt fremmed – men nok over den forargelse, som begge hans to sidste ægteskaber vakte ude i byen. De er jo udtryk for en vitalitet, en livskraft, man må beundre. Det er dog ikke den, man får indtryk af gennem Thanings artikel. Hovedindtrykket er fru Asta Grundtvigs omsorg og beundring for sin mand og alt, hvad han sagde, gjorde og mente. I hendes person fik ordet »grundtvigianer« en naturlig mening, ganske forskellig fra den, det havde for hans mange modstandere, der havde magten, og fra de mange – venner og fjender – der hverken kendte eller forstod ham.

Historikeren *Birgitte Løgstrup* beskriver i Vartovbogen 1988, hvor forskellig den

økonomiske virkelighed var fra de forestillinger, eftertiden stadig gør sig om bøndernes liv under stavnsbåndet. Hun kalder sin artikel »Stavnsbåndsmysten«. – Historikeren *Leo Tandrup* sammenligner historiemalernes forskellige karakteristika af Christian IV med hinanden og med den virkelighed, historikerne kan komme frem til. Han hævder, at der findes en »sand mytisk historie«. – De to artikler viser, hvor forskellig en betydning man kan lægge i ordet *myte*, som historikerne og den almindelige sprogbrug har nedvurderet. Det betegnede oprindeligt en fortælling, der giver en religiøs forklaring af virkeligheden – som i Iliaden, der i en artikel af *Knud Hansen* sammenstilles med evangeliet, to helt forskellige religiøse livsforklaringer.

Det er Grundtvig-forskningens opgave at *udforske den virkelige Grundtvig og adskille denne historiske virkelighed fra de falske forestillinger, samtiden og eftertiden har gjort sig om ham.* – Og det er vor tids opgave at forstå, hvad vi kan bruge deraf, og hvordan vi kan tage det i brug. Intet af historien kan gentages uforandret. Men den virkelige Grundtvig kan vække nye tanker hos nutidens mennesker og inspirere unge og gamle ved sin livskraftige digtning.

William Michelsen